

## Кароткая прадмова

Галоўны тэматычны раздзел гэтага альманаха прысвечаны вынікам вялікага даследчага праекта, які на працягу ўсяго 2024 года аб'яднаў нашых студэнтаў, выкладчыкаў, актывістаў грамадзянскай супольнасці, а таксама прафесіяналаў і экспертаў міжнароднага класа па рабоце з культурнай спадчынай. Тэма даследавання – «Спадчына Вільнюса як прастора для рэалізацыі культурных правоў». За акадэмічнай назвай стаіць спроба разабрацца з тым, як на практыцы, у рэальных умовах Вільнюса, рэалізуецца сацыяльны патэнцыял культурнай спадчыны.

Для гэтага мы абралі рамку культурных правоў, бо што яшчэ можа быць такім актуальным для нас, прадстаўнікоў беларускага ўніверсітэта ў выгнанні, чыя радзіма такая няўважлівая да забеспячэння правоў чалавека як такіх? Мы гаворым тут аб праве на спадчыну, на ідэнтычнасць і на культурнае самавыяўленне; пра тое, што рабіць, калі захаванне гэтых правоў сутыкаецца з інтарэсамі эканамічнага ці палітычнага развіцця і нарэшце пра тое, што значыць пераходзіць ад тэорыі да практыкі жывога ўзаемадзеяння з людзьмі і супольнасцямі.

Для таго, каб вывучыць усё гэта, мы вырашылі пазнаёміцца з дзейнасцю дзесяці арганізацый і грамадскіх ініцыятыў з Вільнюса, якія працуюць са спадчынай і культурнымі правамі. З імі мы правялі дзесяць сустрэч, што дазволіла ўбачыць іх працу зблізка, задаць пытанні і падыскупаваць. Паколькі насамрэч такіх арганізацый значна больш, галоўнай умовай адбору стала нашае імкненне прадставіць палітру праблематыкі культурных правоў максімальна шырока. Таму некаторыя з разгледжаных арганізацый і ініцыятыў займаюцца больш працай з людзьмі, іншыя – арыентаваны на актуалізацыю спадчыны, трэція – паспяхова сумяшчаюць гэтыя два напрамкі. У сваю чаргу, для нашых студэнтаў гэтае даследаванне стала магчымасцю завесці прафесійныя кантакты, знайсці месца для праходжання практыкі ці проста далучыцца да сацыяльна-значнай дзейнасці на валанцёрскіх пачатках.

Усё гэта было надзвычай важным для нас, і вось зараз мы выносім на суд чытача калекцыю невялікіх тэкстаў, што прадстаўляюць дзейнасць гэтых дзесяці арганізацый. Гэта – каталог пазітыўных прыкладаў (хоць апісанню цяжкасцяў, з якімі яны сутыкаюцца, таксама знайшлося месца); таго, да чаго варта імкнуцца, і ў той жа час – новы нетрадыцыйны даведнік па Вільнюсе. Так, мы паспрабавалі прадставіць спадчыну гэтага цудоўнага горада па-новаму: не застылымі камянямі, што распавядаюць аб мінулым, а нечым дынамічным, вынікам самаадданных намаганняў мноства людзей, якія працуюць дзеля іншых людзей. Менавіта так мы разумеем па-сапраўднаму сучасную працу са спадчынай і культурай.

Напрыклад, віленскае арт-агенцтва «Artscape» сканцэнтравалася на працы з бежанцамі, на забяспячэнні ўдзелу ў культурным жыцці тых, хто прыбыў у Літву з іншага культурнага кантэксту. Робіцца гэта праз творчыя практыкі і актуалізацыю нематэрыяльнай спадчыны прыбылых. Так з'яўляецца надзея зрабіць іх інтэграцыю ўстойлівай, не ахвяруючы пры гэтым культурнай ідэнтычнасцю.

«Artscape»

Музей сучаснага мастацтва ў свежаадрэстаўраваным Палацы Сапегаў у Вільнюсе дае прыклад таго, як прымаюцца рэстаўрацыйныя рашэнні і чые інтарэсы ў гэтым працэсе мусяць стаць большым прыярытэтам: жыхароў мікрараёна Антакальніс, усіх вільнюсцаў і турыстаў ці прафесійных гісторыкаў з рэстаўратарамі.

Палац Сапегаў

Арганізацыя «Laimikis», якая працуе ў адным з самых каларытных віленскіх раёнаў Шніпішкес, займаецца актывізацыяй яго лакальнай супольнасці, укараняе інструменты кааперацыі і партыцыпацыі, а таксама папулярызуе гістарычную драўляную архітэктур, якой у нашых гарадах застаецца ўсё менш.

«Laimikis»

А яшчэ драўлянай спадчынай Вільнюса займаецца новы Музей гарадской драўлянай архітэктур. Яго задача – не проста дабіцца захавання драўляных пабудоў, але і падтрымаць звязаную з імі вытворчую культуру, дапамагчы нават не вельмі забяспечаным жыхарам у рэстаўрацыі сваіх дамоў.

Музей гарадской  
драўлянай  
архітэктур

Арганізацыя «Miesto Laboratorija» – яшчэ адзін цудоўны прыклад выкарыстання старой архітэктур для стварэння прасторы для самавыяўлення мясцовай супольнасці віленскага раёна Антакальніс, якая аб'ядналася дзеля стварэння пазітыўнай практыкі рэалізацыі экалагічных і крэатыўных ідэй.

«Miesto  
Laboratorija»

Культурная прастора «Dūmų fabrikas» таксама працуе з ідэнтычнасцю непапулярнага раней гарадскога раёна Наўя Вільня. Сваёй дзейнасцю яны дэманструюць плённасць размяшчэння ў старых індустрыяльных мурах новай культурнай функцыі, якая ператварае раней дэпрэсіўнае месца ў кропку прыцягнення для ўсяго горада.

«Dūmų fabrikas»

Падобнай праблематыкай занятая і адзіная ў нашай калекцыі арганізацыя з Каўнаса «Šančių Bendruomenė». Мы выбралі яе, паколькі яна – адзіная літоўская ўдзельніца міжнароднага «Руху Фару» ў падтрымку прынцыпаў еўрапейскай Канвенцыі Фару 2005 года. Іх мэта – даказаць, што лакальная спадчына можа быць не менш значнай, чым сусветная.

«Šančių  
Bendruomenė»

У сваю чаргу, арганізацыя «Gatvės gyvos», якая распачалася як традыцыйнае бюро экскурсій, выявіла неверагодную цікавасць саміх жыхароў Вільнюса да сваёй спадчыны, прычым невідавочнай, размешчанай удалечыні ад традыцыйнага гістарычнага цэнтра. Так проста на нашых вачах адбываецца перазапіс ідэнтычнасці горада.

«Gatvės gyvos»

Не маглі абысці ўвагай мы і арганізацыі Вільнюса, што працуюць з беларускай спадчынай і культурай. Сярод мноства такіх былі абраныя культурная пляцоўка «CreateCulture Space», арыентаваная на развіццё сучаснай беларускай культуры і інтэграцыю яе ў міжнародны кантэкст, а таксама Беларускі музей ім. Івана Луцкевіча, мэта якога – захаванне беларускай спадчыны Вільні і забеспячэнне пераемнасці пакаленняў беларусаў, якія тут жывуць.

«CreateCulture  
Space»

Беларускі музей  
ім. Івана Луцкевіча

Мы спадзяемся, што знаёмства з іх досведам будзе для вас цікавым і натхніць на тое, каб змяняць свет вакол сябе да лепшага!

Даследаванне «Спадчына Вільнюса як прастора для рэалізацыі культурных правоў» з'яўляецца часткай праекта «Адукацыя ў галіне правоў чалавека для беларускай грамадзянскай супольнасці», падтрыманага Дзяржаўным дэпартаментам ЗША.

## A Brief Foreword

The main thematic section of this almanac is dedicated to the results of a large-scale research project that, throughout 2024, brought together our students, faculty, civil society activists, as well as international professionals and experts in cultural heritage. The research theme, “The Heritage of Vilnius as a Space for the Implementation of Cultural Rights”, reflects an effort to explore how the social potential of cultural heritage is realized in practice under real conditions in Vilnius.

We chose the framework of cultural rights for this inquiry, as it is highly relevant for us, representatives of a Belarusian university in exile, whose homeland often neglects the full spectrum of human rights. Here, we address the right to heritage, identity, and cultural expression. What happens when these rights conflict with the interests of economic or political development? And what does it mean to move from theory to the practical, living interaction with people and communities?

To explore these questions, we engaged with ten organizations and civic initiatives in Vilnius that work with heritage and cultural rights. We held ten meetings with them, allowing us to closely observe their work, ask questions, and engage in discussions. Given that there are many more such organizations, our selection aimed to represent a broad spectrum of cultural rights issues. Some of the featured organizations focus primarily on working with people, others – on the actualization of heritage, while some successfully combine both domains. Also for our students, this research provided an opportunity to establish professional contacts, find internships, or get involved in socially significant volunteer activities.

All of this was incredibly important to us, and now we present to the reader a collection of brief texts showcasing activities of these organizations. This is a catalog of positive examples (though challenges are also addressed) – a guide to what is worth striving for, and at the same time, a new, unconventional guide to Vilnius. Indeed, this is our attempt to present the heritage of this great city in a new light – not as static stones telling stories of the past, but as something dynamic, shaped by the dedicated efforts of many people working for the benefit of others.

For example, the Vilnius art agency “Artscape” focuses on working with refugees through creative practices and manifestation of their intangible heritage. How can we ensure the participation of those who have arrived in Lithuania from different cultural contexts in cultural life? How can their integration be sustainable while preserving their cultural identity?

The Museum of Contemporary Art in the recently restored Sapieha Palace in Vilnius offers an example of how restoration decisions are made. Whose interests should take priority – those of the residents of the Antakalnis district, all Vilnius residents and tourists, or professional historians and restorers?

«Artscape»

Sapieha Palace

The organization “Laimikis”, operating in the vibrant district of Šnipiškės, focuses on the development of community activation, cooperation, and participation tools while promoting the district's historical wooden architecture, a rare feature in modern cities.

«Laimikis»

A newly opened Museum of Wooden Urban Architecture also addresses the preservation of wooden buildings in Vilnius, aiming not only to conserve the structures but also to support the associated craftsmanship and assist low-income residents in restoring their homes.

Museum of  
Wooden Urban  
Architecture

Cultural space “Dūmų fabrikas” works on the identity of the previously overlooked Naujoji Vilnia district. By repurposing old industrial buildings for new cultural functions, they have transformed a once-depressed area into a point of attraction for the entire city.

«Dūmų fabrikas»

The organization “Miesto Laboratorija” is another excellent example of how old architecture can be repurposed into a space for community self-realization in the Antakalnis district, fostering positive ecological and creative initiatives.

«Miesto  
Laboratorija»

Similarly, the only organization from Kaunas in our collection, “Šančių Bendruomenė”, is part of the international Faro Movement, supporting the principles of the 2005 Faro Convention. Their mission is to demonstrate that local heritage can be just as significant as World heritage.

«Šančių  
Bendruomenė»

The organization “Gatvės gyvos”, which started as a traditional tour bureau, discovered an incredible interest among the city's residents in their own heritage, especially in less obvious locations outside the traditional historical center. This has led to a redefinition of Vilnius's identity before our eyes.

«Gatvės gyvos»

We also could not overlook Vilnius-based organizations working with Belarusian heritage and culture. Among the many, we chose the cultural platform “CreateCulture Space”, focused on developing contemporary Belarusian culture and integrating it into the international context, as well as the “Ivan Lutskевич Belarusian Museum”, dedicated to preserving the Belarusian heritage of Vilnius and ensuring generational continuity for Belarusians living here.

«CreateCulture  
Space»

Ivan Lutskевич  
Belarusian Museum

The research “Vilnius Heritage as a Space for the Implementation of Cultural Rights” is part of the project “Human Rights Literacy for the Belarusian Civic Society”, supported by the U. S. Department of State.

We hope that exploring their experiences will be interesting and inspire you to change the world around you for the better!

Stsiapan Stureika



## Даследчыкі і аўтары тэкстаў

*Аліна Калачова* – студэнтка бакалаўрскай праграмы «Еўрапейская спадчына», куратарка адукацыйнай праграмы «Месца спадчыны ў інтэрдyscyплінарнасці» ў межах Летняга ўніверсітэта Паўночных краін. Каардынатарка даследавання «Спадчына Вільнюса як прастора для рэалізацыі культурных правоў».

*Серафіма Гайдук* – магістр міжнароднага права і студэнтка магістарскай праграмы «Развіццё культурнай спадчыны». У 2024 годзе ў якасці валанцёра ўдзельнічала ў фестывалі «Культурныя рытмы», што ладзіўся арт-агенцтвам Artscape у Вільнюсе. Навуковыя інтарэсы засяроджаны на вывучэнні механізмаў рэалізацыі культурных правоў.

*Андрэй Лейманка* – студэнт трэцяга курса праграмы «Еўрапейская спадчына». Працуе ў архіве Беларускага цэнтра ў Вільнюсе. Навуковыя інтарэсы – гісторыя, антрапалогія, лінгвістыка і сацыялінгвістыка. Займаецца даследаваннямі культуры татараў на тэрыторыі Літвы і Беларусі.

*Вольга Абраццова* – магістрантка праграмы «Развіццё культурнай спадчыны», атэставаная экскурсаводка па Беларусі, аўтарка экскурсій па Мінску і гарадскіх квэстаў па Вільнюсу. Сфера навуковых інтарэсаў: гейміфікацыя гарадской спадчыны, недапрадстаўленая спадчына.

*Сафія Навасёлава* – мадэльер-канструктар паводле спецыяльнай адукацыі, цяпер студэнтка бакалаўрскай праграмы «Еўрапейская спадчына». Інтарэсы: дэкаратыўна-ўжытковы мастацтва, традыцыйныя тэкстыльныя промыслы, практычнае ўвасабленне нематэрыяльнай спадчыны.

*Віталь Нікановіч* – студэнт праграмы «Права». Сфера інтарэсаў: грамадзянская адукацыя і адукацыя ў галіне правоў чалавека. З’яўляецца праектным лідэрам і трэнерам для моладзі ды спецыялістаў, якія працуюць з моладдзю. У школьныя гады ў Гродне наведаў гурток «Архітэктура і археалогія», з тых часоў цікавіцца культурнай спадчынай і шмат падарожнічае.

*Сцяпан Содаль* – студэнт бакалаўрскай праграмы «Еўрапейская спадчына». У рамках праграмы займаецца вывучэннем спадчыны індустрыі моды. У яго інтарэсы ўваходзяць фінская мова і культура, а таксама сучасная поп-культура.

*Ангеліна Браніцкая* – студэнтка бакалаўрскай праграмы «Еўрапейская спадчына». Пачынаючая культурная менеджарка, на працягу трох гадоў займаецца распрацоўкай і куратарствам праектаў. Інтарэсы: вывучэнне фарматаў і метадаў працы з супольнасцю, крэатыўныя індустрыі.

*Валерыя Чарнаморцава* – магістрантка праграмы «Развіццё культурнай спадчыны», пачынаючы з сярэдзіны 2000-х гадоў ладзіць беларускія культурна-асветніцкія вандроўкі. Шмат гадоў запісвае ўспаміны былых вязняў ГУЛАГу, праводзіць экскурсіі па Куропатах – месцы сталінскіх расстрэлаў пад Мінскам, з’яўляецца адной са стваральніц Віртуальнага музея савецкіх рэпрэсій у Беларусі [represii.net](http://represii.net). З’яўляецца кансультанткай праекта аўтарскіх гарадскіх экскурсій ULegend.

